

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA VARK MODELİ ASOSIDA BOLALARNI FANLARGA QIZIQTIRISH

Andijon davlat pedagogika instituti tayanch doktoranti
Raximova Mushtariy begim Alisher qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining fanlarga bo'lgan qiziqishini oshirishda VARK modeli asosida ta'limni tashkil etishning samaradorligi tahlil qilinadi. Modelning har bir komponenti — Visual, Auditory, Reading/Writing va Kinesthetic — o'quvchilarning individual o'rganish uslublarini inobatga olib, ta'lim jarayonini shaxsga yo'naltirilgan tarzda tashkil etishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, VARK modeli, o'quvchi faolligi, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, motivatsiya.

Zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchining faolligini oshirish, uning bilimga bo'lgan qiziqishini kuchaytirish, mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirish ta'lim tizimining asosiy maqsadlaridan biridir. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida bu jarayon yanada muhimdir, chunki aynan shu davrda bola bilim olish, o'rganish, fikrlash, kuzatish kabi psixologik ko'nikmalarni rivojlantira boshlaydi.

VARK modeli o'qituvchiga o'quvchilarning o'ziga xos o'rganish usullarini aniqlash imkonini beradi. Ushbu modelga ko'ra, o'quvchilar bilimni ko'rish, eshitish, yozish/o'qish va harakat orqali o'zlashtiradilar. Boshlang'ich ta'limda bu modeldan foydalanish nafaqat bilim sifati, balki o'quvchilarning fanlarga bo'lgan ichki motivatsiyasini ham oshiradi.

VARK modelining nazariy asoslari. VARK modeli 1987-yilda Neil Fleming tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, u o'quvchilarning o'rganish uslublarini to'rtta asosiy toifaga ajratadi: Visual (ko'rish orqali o'rganish), Auditory (eshitish orqali o'rganish), Reading/Writing (yozish va o'qish orqali o'rganish) hamda Kinesthetic (harakat va tajriba orqali o'rganish). Ushbu yondashuv o'quvchining axborotni qabul qilish, saqlash va qayta ishlash jarayonlarini individual tarzda qo'llab-quvvatlaydi. O'qituvchi bu model yordamida dars jarayonini har xil o'quvchilar uchun moslashtiradi, bu esa o'z navbatida darsning samaradorligini oshiradi.

VARK modelining komponentlarini amaliyotda qo'llash. Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning har biri turli o'rganish uslubiga ega bo'ladi. Shu sababli, o'qituvchi darsni tashkil etishda quyidagi yondashuvlardan foydalanishi maqsadga muvofiq:

- Visual o'quvchilar uchun: rangli rasmlar, diagrammalar, jadvallar, videodarslar;
- Auditory o'quvchilar uchun: suhbat, hikoya qilish, audiomateriallar, qo'shiqlar;
- Reading/Writing o'quvchilar uchun: matn bilan ishlash, yozma topshiriqlar, konspekt tayyorlash;

- Kinesthetic o‘quvchilar uchun: tajriba o‘tkazish, rolli o‘yinlar, loyihaviy faoliyat.

Masalan, 'Atrofimizdagi olam' fanida 'Hayvonlar olami' mavzusini o‘tishda o‘qituvchi turli o‘rganish uslublariga mos mashg‘ulotlarni tashkil qilishi mumkin: hayvonlar rasmlarini ko‘rsatish (visual), ularning tovushlarini tinglash (auditory), hayvonlar haqidagi matnni o‘qish (reading/writing), va rolli o‘yinlar orqali ularni jonlantirish (kinesthetic). Bu turdagi yondashuv darsni jonli, interaktiv va qiziqarli qiladi.

VARK modelining afzalliklari va natijalari. VARK modelining asosiy afzalligi shundaki, u o‘quvchilarni o‘ziga xos usulda o‘rganishga rag‘batlantiradi. Dars jarayonida turli uslublarni uyg‘unlashtirish o‘quvchilarning diqqatini jamlash, materialni chuqurroq tushunish va uzoq vaqt eslab qolishga yordam beradi. Shuningdek, bu model o‘qituvchiga darsni shaxsga yo‘naltirilgan tarzda olib borish imkonini beradi. Tajriba shuni ko‘rsatadiki, VARK modeli asosida o‘tilgan darslarda o‘quvchilarning fanlarga qiziqishi 35–40% ga oshadi.

Boshlang‘ich ta‘limda VARK modelini joriy etishning pedagogik shart-sharoitlari. VARK modelini samarali qo‘llash uchun o‘qituvchi bir necha shartlarni inobatga olishi zarur: 1) o‘quvchilarning o‘rganish uslubini aniqlash uchun maxsus so‘rovnomalar o‘tkazish; 2) har bir darsda kamida ikki xil o‘rganish uslubiga mos topshiriqlar kiritish; 3) interaktiv texnologiyalar, video, audio va tajribaviy mashg‘ulotlardan foydalanish; 4) o‘quvchilarni baholashda ularning o‘rganish turiga mos yondashuvni tanlash.

Xulosa qilib aytganda, VARK modeli boshlang‘ich ta‘limda o‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish, ularni fanlarga qiziqtirish va o‘quv jarayonini samarali tashkil etishda muhim ahamiyatga ega. Har bir bola o‘zining o‘rganish uslubiga ega ekanligini anglab yetish o‘qituvchi uchun katta yengillik yaratadi. Shaxsga yo‘naltirilgan ta‘limning bunday zamonaviy modeli bolalarda mustaqillik, ijodkorlik va o‘qishga bo‘lgan ishtiyoqni kuchaytiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Fleming N., Mills C. (1992). Not Another Inventory, Rather a Catalyst for Reflection. To Improve the Academy.

2. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta‘limi vazirligi. Boshlang‘ich ta‘lim konsepsiyasi. – Toshkent, 2022.

3. Karimova D. (2023). Zamonaviy ta‘lim texnologiyalari asosida boshlang‘ich ta‘limni rivojlantirish yo‘llari. – Toshkent.

4. Xayitova G. (2021). Shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim texnologiyalari va ularning boshlang‘ich ta‘limdagi o‘rni. – Pedagogika jurnali, №4.

5. Mahmudov A. (2020). Boshlang‘ich ta‘limda innovatsion yondashuvlar. – Toshkent: Fan nashriyoti.